VOYAGA YETMAGANLAR O'RTASIDA JINOYATCHILIK VA HUQUQBUZARLIKLARNING OLDINI OLISHDA INSPEKTOR-PSIXOLOG FAOLIYATINING AHAMIYATI

Jumabayeva Gulzira Sarsenbay qizi
Kegeyli tumani IIB JXX HPB VEMB inspektor-psixologi,
ag'a leytenant*(Kegeyli tumani misolida)*
https://doi.org/10.5281/zenodo.24139517

Annotatsiya: Mazkur tezisda Kegeyli tumanida voyaga yetmaganlar o'rtasida jinoyatchilik va huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha amalga oshirilayotgan profilaktik ishlar, inspektor-psixologlarning amaliy faoliyati, maktab, oila va mahalla hamkorligining ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, hududdagi mavjud ma'lumotlar asosida huquqbuzarliklarning oldini olishning ustuvor yo'nalishlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: voyaga yetmaganlar, profilaktika, inspektor-psixolog, huquqiy madaniyat, o'g'rilik, maktab, oila, yoshlar.

Kirish

Yosh avlodni qonunlarga hurmat ruhida tarbiyalash, ularni turli salbiy illatlardan asrash hamda huquqbuzarliklarning oldini olish muhim vazifalardan biridir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida", "Voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi to'g'risida", "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi qonunlar ushbu faoliyatning huquqiy asosini tashkil etadi.

Inspektor-psixolog faoliyatining asosiy vazifasi sodir etilgan huquqbuzarlikka munosabat bildirish bilangina cheklanmaydi. Uning muhim vazifalaridan biri huquqbuzarliklarning oldini olish, xavf omillarini erta aniqlash, o'smirlarning muammolarini o'rganish va ularni ijobiy hayotiy yo'nalishga qo'llab-quvvatlashdan iborat.

Kegeyli tumani bo'yicha amaliy tahlil

Kegeyli tumanida bugungi kunda 40 ta umumta'lim maktabi, 3 ta texnikum va 1 ta ixtisoslashtirilgan maktab faoliyat yuritadi. Ushbu 44 ta ta'lim muassasasida 12 ming nafardan ziyod voyaga yetmagan tahsil oladi.

Ta'lim muassasalarida profilaktik ishlarni tashkil etish maqsadida tumanda 4 nafar inspektor-psixolog faoliyat yuritmoqda. Ularning vazifalari o'quvchilar bilan individual suhbatlar o'tkazish, huquqiy targ'ibot tadbirlarini tashkil etish, ota-onalar bilan hamkorlik qilish, shuningdek, alohida e'tibor va ko'makka muhtoj voyaga yetmaganlarni aniqlashdan iborat.

Bunday katta auditoriya bilan samarali ishlash muntazam rejalashtirishni, ta'lim muassasalari bilan uzviy hamkorlikni va har bir o'quvchiga individual yondashuvni talab etadi.

Jinoyat holatlari tahlili

Taqdim etilgan hududiy ma'lumotlarga ko'ra, 2025-yilda voyaga yetmaganlar bilan bog'liq jinoyatlar tahlilida O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 266-, 111- va 169-moddalari qayd etilgan. 2026-yilning dastlabki 10 oyi davomida esa 169-modda, ya'ni o'g'rilik bo'yicha 3 ta jinoyat sodir etilgani ma'lum qilingan.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Mazkur ma'lumotlar huquqiy tushuntirish, tarbiyaviy va psixologik profilaktika ishlarini izchil davom ettirish zarurligini ko'rsatadi. Ayniqsa, o'g'rilik holatlarining kelib chiqish sabablari va shart-sharoitlarini o'rganish, o'smirlarning huquqiy mas'uliyat haqidagi bilimlarini mustahkamlash muhimdir.

Statistik ma'lumotlar modda raqamlari bo'yicha taqdim etilganligi sababli, 2025-yil uchun har bir modda kesimidagi aniq holatlar soni alohida rasmiy ma'lumotlar bilan to'ldirilishi lozim.

Inspektor-psixolog faoliyatining ustuvor yo'nalishlari

Amaliy faoliyat davomida quyidagi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiq:

- huquqbuzarlik sodir etish xavfi mavjud bo'lgan o'quvchilarni erta aniqlash va ular bilan individual profilaktik ish olib borish;
- o'quvchilarning oilaviy muhiti, tengdoshlari bilan munosabati va bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish holatini o'rganish;
- maktablarda huquqiy-ma'rifiy uchrashuvlar, davra suhbatlari va tushuntirish tadbirlarini tashkil etish;
- ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish, farzand tarbiyasidagi mas'uliyat va nazoratning ahamiyatini tushuntirish;
- o'quvchilarning qiziqishlari va qobiliyatlarini qo'llab-quvvatlash, ularni sport, fan va ijodiy mashg'ulotlarga jalb etishga ko'maklashish;
- maktab ma'muriyati, mahalla va tegishli tashkilotlar bilan hamkorlikda profilaktik tadbirlarni amalga oshirish.

Men inspektor-psixolog sifatida profilaktik ishlarni faqat huquqbuzarlik sodir etilganidan keyin emas, balki uning oldini olishga qaratilgan uzluksiz jarayon sifatida tashkil etish zarur, deb hisoblayman. Har bir uchrashuvda o'quvchining kuchli jihatlarini ta'kidlash, uni tinglash va muammosiga befarq bo'lmaslik ishonchli muloqot o'rnatishga yordam beradi.

Xulosa

Kegeyli tumani misolida olib borilgan amaliy tahlil voyaga yetmaganlar o'rtasida jinoyatchilik va huquqbuzarliklarning oldini olishda tizimli hamkorlik, erta profilaktika va individual yondashuv muhim ekanini ko'rsatadi. Bu jarayonda inspektor-psixolog, oila, maktab, mahalla va jamoatchilikning hamkorligi alohida ahamiyatga ega.

Inspektor-psixologning vazifasi — har bir o'smirning muammosini vaqtida aniqlash, uning ishonchini qozonish, huquqiy ongini oshirish va ijobiy salohiyatini yuzaga chiqarishga ko'maklashishdir. Zero, bir nafar voyaga yetmagan shaxsning huquqbuzarlik yo'liga kirib qolishining oldini olish ham jamiyat kelajagi uchun muhim natijadir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ-139, 2008-yil 7-yanvar.
3. O'zbekiston Respublikasining "Voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ-263, 2010-yil 29-sentabr.
4. O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ-371, 2014-yil 14-may.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

5. O‘zbekiston Respublikasining “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘RQ-407, 2016-yil 16-sentabr.
6. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘RQ-637, 2020-yil 23-sentabr.
7. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi.
8. BMTning Bola huquqlari to‘g‘risidagi konvensiyasi. – 1989-yil 20-noyabr.
9. G‘oziyev E.G. Umumiy psixologiya.
10. Bandura A. Social Learning Theory. – 1977.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.